

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

5RE314 Sociální a kulturní prostředí sídel a regionů

PODROBNÝ ROZPIS PŘEDNÁŠEK

1. Přednáška:

Základní informace o předmětu a organizační záležitosti:

- Seznámení s předmětem – cíl předmětu, témata přednášek, znalosti a dovednosti po absolvování předmětu
- Požadavky na úspěšné ukončení předmětu, tj. aktivita, vypracování seminární práce a její prezentování v rámci cvičení, absolvování závěrečného testu

Druh požadavku	Váha
Aktivita na přednáškách/cvičeních/seminářích	10 %
Vypracování projektu/seminární práce/případové studie	20 %
Vystoupení	10 %
Absolvování závěrečného testu	60 %
Celkem / Total	100 %

- Exkurze – proč je exkurze organizována, jak je exkurze organizována, cíl exkurze, časový rozsah
- Zadání seminární práce

Úvod do problematiky předmětu (téma 1 a 2 v sylabu)

Základní pojmy

Člověk jako společenská bytost, které prochází procesem socializace v průběhu celého života

Kultura – souhrn hodnota souhrn institucí, které společnost v určitém území sdílí. Tyto hodnoty (a s nimi spojené instituce) jsou dány historickým, sociální, ekonomickým a kulturním vývojem v území, jsou silně ovlivněny náboženstvím.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Socializace:

- proces začleňování jedince do společnosti, v rámci tohoto procesu si jedinec osvojuje hodnoty a normy, což se odráží v jeho chování, učí se sociálním rolím;
- probíhá po celý život;
- rozlišujeme socializaci záměrnou a nezáměrnou, primární, sekundární a terciální (podle věku, někteří autoři rozlišují 4 fáze *dětství* – rané, předškolní a školní věk, *mládí* – puberta a mládí, *dospělost* - raná, druhá a třetí etapa dospělosti, *stáří*), anticipující, genderovou

Proces socializace ovlivňuje rodina, škola, vrstevnické skupiny, ale také např. média

Sociální skupina, je tvořena 2 a více osobami, které si vytvořily vzájemné vztahy (citové, instrumentální).

Sociální skupiny lze členit podle:

- velikosti: malé (interpersonální vztahy mezi všemi členy, např. rodina) a velké (vztahy zprostředkované)
- povahy vazby mezi členy: primární (osobní kontakt členů, význam vzájemných vztahů) a sekundární (význam skupiny, ne vztahů)
- vzniku, pozic členů a vzájemných práv a povinností: formální (záměrně vytvářené) a neformální (spontánní, význam osobnosti členů)
- členství: členské (jedinec se považuje za člena, my), nečlenské (distancuje se) a referenční (identifikace s hodnotami a normami skupiny)
- složení: homogenní a heterogenní
- dále např. podle stability, podle exkluzivity ...

Sociální role - způsob chování vázaný na určitý sociální status (např. otec x syn).

Identifikace, distanc a odmítnutí sociální role.

Základní sociální role – nadřízenost, podřízenost, souřadnost a sexuální partnerství

Rozlišujeme role:

- Individuální a skupinové
- Nucené a volitelné

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

- Krátkodobé a dlouhodobé
- Pronikající se a vylučující se

Rolová dispozice – předpoklad, že jedinec zvládne svou roli v sociální skupině

Rolová ambivalence – protichůdnost očekávání vůči jedinci v jeho roli

Rolová distance- odmítnutí jednat tak, jak se předpokládá podle role v sociální skupině

Křížení rolí - přenášení chování z jedné role do jiné (např. z profese do rodiny, viz Pelíšky)

Rolová ambiguita – dvojznačnost (přenos vlastního znaku do vykonávání role v soc. skupině)

Rolový tlak – očekávání vůči nositeli role

Rolové přetížení – jedinec nezvládá tlak, který vyplývá z jeho rolí

Konflikt rolí – protichůdná očekávání při plnění rolí (např. podnikání vs. rodina)

Sociální kontrola – regulativní mechanismus, který společnost uplatňuje vůči svým členům

Sociální kontrola:

- a) neformální – nepsaná pravidla, která jsou považována za daná, a očekává se jejich dodržování
- b) formální- pravidla, která jsou zaznamenaná (právní normy)

Mechanismy sociální kontroly:

- Elementární systémy zakazující konání určitých činností (tabu) nebo obřady a rituály, které jsou pro členy skupiny závazné;
- Veřejné mínění dohlížející nad dodržování ustavených zvyků a obyčejů, vytváří neformální tlak na členy skupiny;
- Instance náboženství, politiky či práva – předepisují žádané způsoby jednání a uvalují sankce za jejich nerespektování.

Sociální stratifikace – souhrn sociálních odlišností spojených s nerovnostmi v bohatství, moci, vzdělání a prestiži – hierarchické členění společnosti do horizontálních vrstev.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Čtyři základní typy stratifikačních systémů – otrokářský, kastovní, stavovský, třídní – studenti uvedou příklady

Sociální stabilita - rovnovážný stav sociálního systému, kdy jeho změna má podobu postupné adaptace na změny podmínek a prostředí; patří k nejdůležitějším problémům praktické politiky.

Sociální mobilita – změna sociálního postavení v průběhu aktivního života jednotlivce. Vždy, když má jedinec jinou sociální pozici než rodiče – viz Jandourek str. 99 (v opačném případě – sociální dědičnost, imobilita) – studenti uvedou příklady

Sociální integrace – stav nebo proces začleňování jednotlivce/skupin do stejného celku (kolektiv, společnost). Nedostatečná integrace (nedodržení nepsaných i psaných pravidel, zákonů) může vést až k destabilizaci společnosti – studenti uvedou příklady

Sociální desintegrace - proces narušení strukturální či funkční jednoty, směřování k celkovému rozpadu, event. zániku sociální skupiny, sociálního systému; přestávají fungovat instituce, platit sociální vztahy, normy, vzorce chování, na nichž spočívala předchozí integrace. – studenti uvedou příklady

Téma 3: Vývoj sídelní struktury a kulturní regionalismus. Socioekonomické a kulturní důsledky urbanizace a migrace.

Socializace jedince je ovlivněna prostředím, ve kterém člověk vyrůstá, kulturou, která se v tomto prostředí uplatňuje – „kultivace“ prostředím

Vlivy:

- velikost sídla a jeho vývoj (procesy urbanizační a suburbanizační, prostředí sídla – vzhled a podoba sídla)
- sociální skupiny v sídlech (velikost, vliv na fungování sídla, organizace sociálního života v sídle, migrace ...)
- celková kultura společnosti v sídle, resp. v regionu (vliv vzdělání, náboženské víry, tradic navazujících na předešlé generace, ale i vznik nových tradic, včetně vazby na historický vývoj území, sdílené hodnoty, ekonomika, VaV, napojení na okolní regiony/státy/svět ...)

Sídelní struktura v ČR - výsledek dlouhodobého vývoje (historické, socioekonomické a politicko-administrativní vlivy)

Zopakovat se studenty vývoj osídlení, zejména s ohledem na vývoj od 19. Století – dopady industrializace, budování železnice, důsledky válečných konfliktů, zejm. dopady odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce, období „budování“ socialismu, vývoj v 90. letech a současné období

Na mapách v prezentaci ilustrovat rozdíly v sídelní struktuře krajů ČR, upozornit na dopady vývoje a shrnout **základní charakteristiky** sídelní struktury ČR:

- ✓ existence velmi hustě obydlených míst (aglomerace velkých měst)
- ✓ rozdílná hustota osídlení v území (Vysočina vs Moravskoslezský kraj)
- ✓ rozdíly mezi sídly ve venkovském prostoru a v městských a urbanizovaných prostorech
- ✓ silné zastoupení malých a středních měst
- ✓ silné vztahy město – venkov (dojíždka do zaměstnání a do škol, komerční a veřejné služby)

Ukazatel	Obce											Města	Městysy
	Celkem	do 199	od 200 do 499	od 500 do 999	od 1 000 do 1 999	od 2 000 do 4 999	od 5 000 do 9 999	od 10 000 do 19 999	od 20 000 do 49 999	od 50 000 do 99 999	nad 100 000		
počet obcí	6 258	1 449	1 997	1 378	745	417	141	69	44	12	6	604	221
podíl na celkové počtu obcí v %	100,0	23,2	31,9	22,0	11,9	6,7	2,3	1,1	0,7	0,2	0,1	9,7	3,5
podíl na celkové populaci v %	100,0	1,7	6,2	9,2	9,9	12,0	9,1	9,2	12,6	8,3	21,9	69,3	2,4

Zdroj: vlastní tabulka podle ČSÚ, Lexikon obcí ČR 2016

Vysvětlení pojmu městys - historický typ obce stojící mezi městem a vesnicí. Status městysy nebo městečka uděloval od 13. století panovník, po roce 1918 ministerská rada (právo pořádat týdenní a dobytčí trhy, silné zastoupení zemědělství). Městys musel mít městský charakter a plnit roli spádového městečka pro okolní vesnice. Statut „městys“ přestal být udělován od roku 1949. Novelou zákona o obcích se od roku 2006 tento statut opět navrácí. V současné době je obec městysem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

vlády. Městys je samostatně spravován zastupitelstvem městyse; dalšími orgány městyse jsou rada městyse, starosta, úřad městyse a zvláštní orgány městyse.

Kulturní regionalismus - společenská praxe, která vyjadřuje úsilí o zachování specifických kulturních a etnických tradic určitého území

Socioekonomické a kulturní důsledky urbanizace a migrace

urbanizace:

- přímá - relativní růst obyvatel ve městech (geografické pojetí, prostorové změny vyplývající z pohybu obyvatel)
- nepřímá - sociální, kulturní a psychologický význam (sociologické ojetí, růst relativního počtu obyvatel žijících městských způsobem života nezávisle na prostředí)

Různé přístupy k migraci (ekonomické, sociologické, geografické, smíšené), tzv. push (vytlačující) a pull (přitahující) faktory

studenti uvedou příklady push a pull faktorů

Dopady migrace jak na zdrojový, tak na cílový region:

- ✓ ekonomické
- ✓ sociální (a zdravotní)
- ✓ kulturní
- ✓ politické

Studenti uvedou příklady jak pozitivních, tak negativních dopadů migrace, vždy pro oba typy regionu.

Upozornit na rozdílnost dopadů v rámci vnitrostátní a mezinárodní migrace.

Otázka pro studenty, jak by bylo možné zmírnit některé negativní dopady migrace?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Téma 4: Město jako multikulturní a multietnický prostor. Problémy měst.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

